

Být *optimista* je větší legrace

Podle klimatologů běží lidstvo závod s časem. Četnost abnormálních klimatických jevů, nejen zvyšování teploty, přesvědčila i skeptiky, že se něco opravdu děje. Teď se musíme dohodnout, co s tím. Přestože civilizace často zanikají z ekologických příčin a ta naše je kvůli své velikosti a složitosti extrémně zranitelná, zůstává sociální ekolog Ivan Rynda optimistou.

Překvapil vás krach klimatické konference v Kodani?

Víceméně jsem to očekával. Ze vstupních pozic jednotlivých účastníků bylo zřetelné, že tam k dohodě dost dobře dojít nemůže, tím méně k pořízení závazného protokolu. To, co jsem naopak očekával, se v tom nejobecnějším slova smyslu stalo – dohodli se, že se dohodnou.

Kdy to bude?

Dohodu předpokládám na plánované následné konferenci v Mexiku, které bych se rád také zúčastnil. Podle principu, který nazývám kolektivním studem, bude už muset k dohodě dojít, protože se všechny státy budou stydět nějakou úmluvu tentokrát nepodepsat. Zdá se být zjevné, že globální poruchy klimatu představují reálné nebezpečí a největší ohrožení životního prostředí vůbec. Proto bude dohoda nezbytná. Přes protichůdné zájmy jednotlivých států k jistému kompromisu dojde.

Jak se takový kompromis rodí?

Je to velmi složitý poziční boj. Spory se v globálním světovém měřítku přesouvají na nové hřiště. Jsme svědkem nového zvláštního fenoménu, kdy honění trika a předvádění svalů světových lídrů se odehrává pořád, jak to známe z historie, ale mění se hráči, svalovci. A také bitevní pole.

Můžete to upřesnit?

Například Brazílie bude do dvaceti let pátou největší ekonomikou světa,

o rostoucím ekonomickém významu Číny a Indie je zbytečné mluvit. Státy nazývané „BRIC“ – tedy Brazílie, Rusko, Indie, Čína – budou novými rozhodujícími hráči. Dřív státy bojovaly na bitevním poli, později na poli ekonomickém. Podle Šimona Perese půjde v jedenadvacátém století o souboj vzdělávacích soustav. Podle mého názoru se silové souboje budou také odehrávat na poli životního prostředí.

Nový svalovec a největší znečišťovatel Čína fakticky zmařil dohodu v Kodani. Nebylo by efektivnější, kdyby se dohadovalo jen šest největších znečišťovatelů, kteří dohromady produkují 80 procent skleníkových plynů?

Bez velkých rozhodujících producentů je jakákoli dohoda takřka k ničemu. Ale nikdo není úplně bezvýznamný. Už britský konzervativce Edmund Burke řekl, že nikdo nedělá větší chybu než ten, kdo se domnívá, že malost jeho skutků nemůže něčemu pomoci. Absence malých hráčů může znamenat, že se na řešení vykašlou všichni.

Jak můžeme donutit k dohodě Čínu, když její ekonomický model je založený na bezohledném využívání přírodních zdrojů a lidí?

Číňané nikdy nebrali ohledy. Není úplně spravedlivé jim to vyčítat. Za pět tisíc let se tamní civilizace vyvíjela jinak než civilizace euroamerická. Například



Je v našem zájmu *vyrábět si vše potřebné* sami doma

čínské nerespektování patentového práva není dáno jejich zákeřností, ale je to součást čínské kulturní tradice. Učí se od kohokoli, dokonce od nepřítele, když to může být užitečné. Číňané necítí patentovou krádež jako morální problém, ale jako chvályhodné učení.

Co tedy s nimi?

Až životní úroveň lidí všude na světě stoupne a pracovní síla nebude tak levná, přestane být i Čína přirozenou cestou konkurenceschopná. Potom už nebudeme vozit druhotné suroviny v podobě pečlivě vyříděných českých PET lahví až do Číny ke zpracování a jejich levné plastové výrobky nasycené škodlivými ftaláty zpátky, protože se to nikomu nevyplatí. V našem vlastním zájmu je vyrábět si věci, které potřebujeme k uspokojení našich životních potřeb, sami doma.

Jste pro přísnější regulaci současné ultraliberální ekonomiky?

Když omezíme celosvětový volný pohyb zboží, kapitálů, služeb a ponecháme jen volný pohyb lidí, který je užitečný a zajímavý, tak tím nepřímo omezíme i příliš velký růst Číny. Kdyby Evropská unie přestala dovážet dumpingové zboží z Číny a vyráběla ho sama a vydržela nějakou dobu v konkurenčním boji, možná i s uplatněním protekcionistických opatření, stala by se během dvou desetiletí vysoce konkurenceschopnou, protože by získala technologický náskok v podobě environmentálně šetrných technologií, které tady mají větší tradici než v Číně.

V klimatické dohodě z Kjóta se státy zavázaly snížit emise skleníkových plynů o 5,2 procenta úrovně roku 1990, což má zanedbatelný dopad. Neobáváte se, že nová klimatická do-

hoda bude v podobném duchu? Tedy nějaké omezení, ale malé a v podstatě nic neřešící?

Očekávám razantní návrhy od Evropské unie a Spojených států. Rozhodující bude, jestli k nim připojíme i kompenzace Afrike, například za uchování tropických lesů a zvýšení životní úrovně.

Z klimatických změn se stal byznys. Vědci dostávají granty, firmy na nich chtějí vydělávat. Aféra s uniklými e-maily odhalila manipulace. Profesor Miroslav Kutílek v Reflexu dokonce řekl, že „peníze z politiky likvidují nestranný výzkum o globálním oteplování.“ Má pravdu?

Je to příliš silný výrok. Mezivládní panel pro klimatickou změnu je pečlivě recenzovaný. Peníze ho přímo likvidovat nemohou. Názor profesora Kutílky je pro můj vkus prvoplánově zjednodušující.

Globálnímu oteplování *nezabráníme*. Ale můžeme ho brzdit.

Profesor Kutílek také říká, že oteplování existuje, je dominantně zaviněno skleníkovým efektem zesíleným lidskou činností. Ale jsou tu ještě dominantnější faktory, jako například Milankovičovy cykly.

Podíl lidské činnosti je jednoznačně nevyčíslitelný a v tom má kolega Kutílek nespornou pravdu. Tady nejde o to, jak velký podíl lidská činnost na globální oteplování má. Podstatné však je, že je to ten rozhodující vliv. Přirovnávám to k malé politické straně s velkým koaličním potenciálem, která může například rozhodnout, jestli koaliční vláda bude levicová nebo pravicová.

Mají předpokládané obrovské investice do ochrany klimatu smysl, můžeme „regulovat“ přírodu? Analýzy sedimentů ukázaly mnohem dramatičtější změny klimatu v historii, než jakým čelíme dnes. Během dvaceti let se třeba teplota změnila o pět stupňů. A například výbuch sopky Pinatubo v roce 1991 měl na klima mnohem větší krátkodobý dopad než veškerá lidská činnost.

Emisím sopečného prachu a popílku v planetárním měřítku zabránit nemůžeme, stejně jako nemůžeme zabránit globálnímu oteplování. Ale můžeme ho zbrzdit. Odpírači globálního oteplování mají pravdu v tom, že se také musíme na změny adaptovat. Musíme udělat nejlepší možné analýzy nákladů a užitků, kdy a kde jakou strategii použít.

Jaké jsou vedle skleníkových plynů další hlavní příčiny oteplování?

Degradace zemského povrchu – odlesňování a ztráta zeleně, úbytek vodních ploch a budování obrovských prostranství, jako jsou cesty a dálnice, které vlastně „vyrábějí“ teplo.

Není prvotní a nejhlavnější příčinou to, že je naše planeta přelidněná? Neměli bychom v první řadě řešit

fakt, že na Zemi žije několikanásobně víc lidí, než je únosné?

Samozřejmě. Produkce skleníkových plynů a změna zemského povrchu mají společnou primární příčinu – exponenciální růst populace. O této příčině víme všichni a příliš ji nediskutujeme.

Pokud neřešíme přelidněnost jako primární příčinu a jen se snažíme zmírnit následky, není naše úsilí odsouzené ke krachu? Neměli bychom spíš použít drakonická opatření k zmenšení populace?

Nemusíme k tomu používat silové politické prostředky. K snížení porodnosti vede vyšší úroveň vzdělání. Když dáme africké populaci příležitost ke vzdělání, tak po jisté době porodnost klesne přirozenou cestou. Například mezi lety 1900 a 2000 byl index růstu evropské populace 140, v Africe 627 a v Latinské Americe 711.

Vzdělanější populace více vydělává a tedy i více spotřebovává, jak vidíme na nově vznikající střední třídě v Číně a Indii. Proto to nemusí ve výsledku znamenat nižší spotřebu a ekologickou zátěž.

Máte pravdu. Ale dojde ještě k jednomu efektu. Jakmile životní úroveň lidí stoupne, přestanou být lacinou pracovní

silou a továrny na chudém „jihu“ se už nevyplatí stavět. Posílí se místní soběstačnost, vzdělanostní ekonomika a omezí doprava. Dopady na životní prostředí jsou dané součinem tří faktorů – počtem obyvatel, jejich nároky a technologiemi. Všechny tři faktory můžeme ovlivňovat a v tom je naše naděje.

Myslíte, že lidé budou akceptovat takové sociální inženýrství?

V euroamerickém prostoru došlo ke vzniku postmateriální společnosti, kdy základní životní potřeby lidí jsou více než bohatě nasyceny. Lidé začínají být uvědoměle skromnější, protože mají víc času na přemýšlení a mohou se zabývat „vedlejšími“ věcmi. Tedy mohou myslet na životní prostředí a společensky se angažovat. Jde o to, jak je zatáhnout do rozhodování.

Ale nejsou jejich možnosti něco ovlivnit omezené? Obrovské nadnárodní společnosti mají často větší reálnou moc než vlády. I v malých Čechách si byznys politický prostor zprivatizoval, jak každý den vidíme na korupčních aférách.

Já jsem programově optimista, protože je to větší legrace než být pesimista. Zkuste to taky! Na světě je 37000 nadnárodních organizací. Jsou rozkročeny na všech kontinentech, proto se jim nemůže dlouhodobě vyplácet jednu zemi šetřit a druhou poškozovat. V tom vidím paradoxně jistou naději. Například Warren Buffet a Bill Gates dělají pro rozvojovou pomoc mnohem víc než desetimilionová Česká republika. Lidé v ekonomice někdy rozhodují politiky, zatímco politikové bohužel někdy jenom kradou peníze.

Abych tedy nebyl úplný pesimista. Není nakonec nějaká šance, že si Země zreguluje klima sama?

Samozřejmě, že je. Jde o to, aby to nebylo bez nás. ■

PhDr. Ivan Rynda (*1953)

• Studoval filozofii a češtinu na Filozofické fakultě UK v Praze. Zájem o politiku a věci veřejné a o globální problémy lidské civilizace jej dovedl k problematice životního prostředí. Od roku 1992 působil na Karlově univerzitě, od roku 2001 vede katedru sociální a kulturní ekologie na Fakultě humanitních studií UK.